

केही प्रश्न

- तथ्याङ्क के हो ?
- तथ्याङ्क किन चाहिन्छ ?
- तथ्याङ्कको प्रयोगकर्ता को हुन ?
- तथ्याङ्कका स्रोत के हुन ?
- तथ्याङ्क सङ्कलन कसरी गरिन्छ ?
- तथ्याङ्कको प्रस्तुती कसरी हुन्छ ?
- तथ्याङ्क सङ्कलनमा के के त्रुटी हुन सक्छन् ?

केही भनाईहरू

- Statistics is Gateway towards the Development: तथ्याङ्क विकास तर्फको प्रस्थान विन्दु हो ।
- Information is Power: सूचना नै शक्ति हो
 - Statistics is for Development & Development is for the people : तथ्याङ्क विकासका लागि र विकास जनताका लागि हो
- Better Data - Better Decision - Better quality of life : राम्रो तथ्याङ्क –उपयुक्त निर्णय–राम्रो जीवन शैली
 - Data is tool for enhancing institutions : तथ्याङ्क संस्थागत सुधारको लागि औजार हो
- Turn data into information & information to insight : तथ्याङ्कबाट सूचना र सूचनाबाट दूरदर्शिता प्राप्त हुन्छ ।

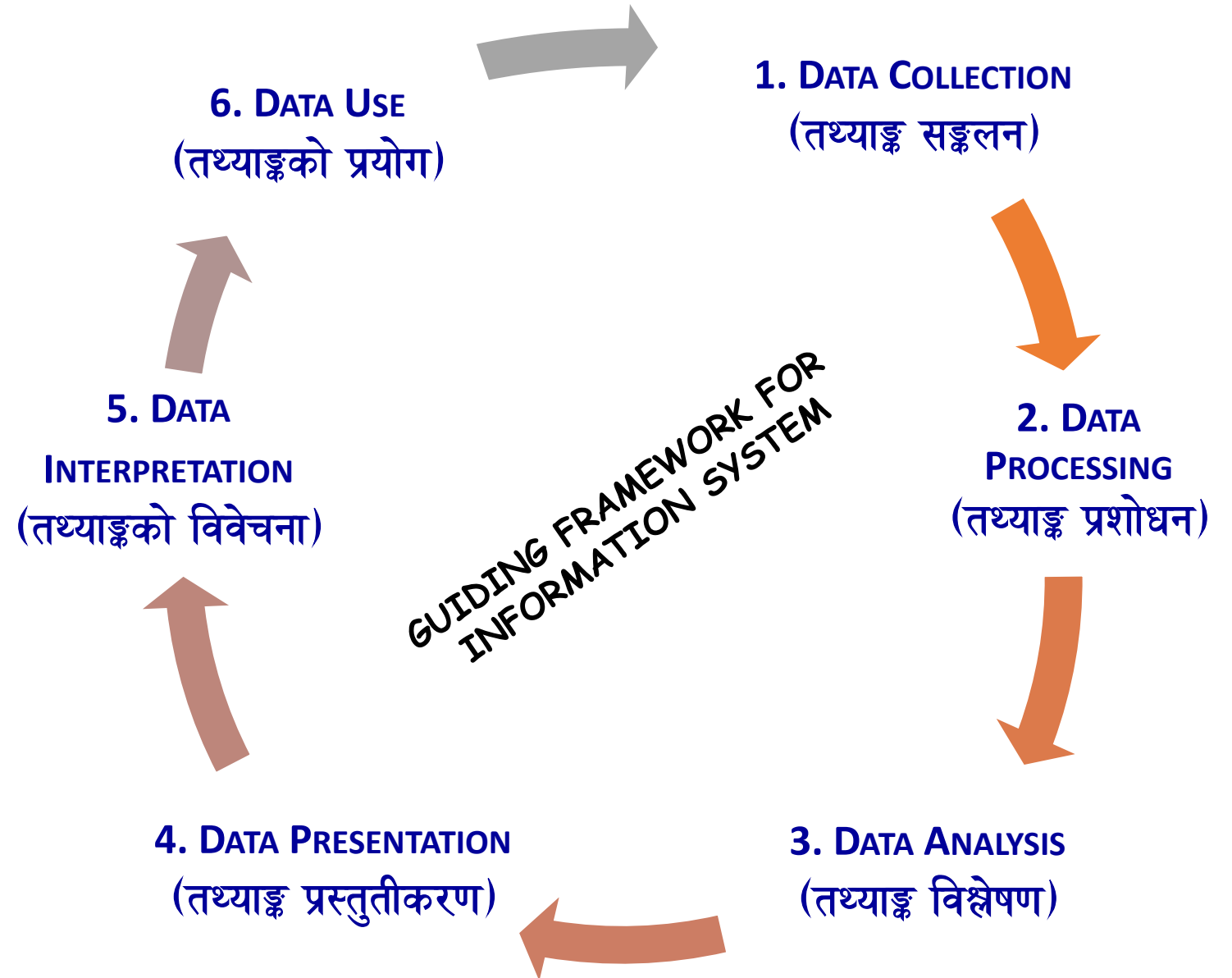
तथ्याङ्क के हो ?

- तथ्याङ्क = तथ्य + अंक (शाब्दिक अर्थ)
- “तथ्याङ्क भनेको तथ्याङ्कीय विधिहरूको त्यस्तो विज्ञान हो, जसले सांख्यिकीय आँकडाहरू संकलन, विश्लेषण गरेर अनुमान गर्दा प्रयोग हुने सिद्धान्त र प्रविधिहरूलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ।”
 - -प्राध्यापक एस.सी. गुप्ताका अनुसार
- तथ्याङ्क भनेको प्रभावकारी निर्णय प्रक्रियाका लागि तथ्यहरूको संकलन, संगठन, प्रशोधन, विश्लेषण, प्रस्तुति, र व्याख्या गर्ने वैज्ञानिक विधा हो।

तथ्याङ्कको महत्व

- नीति निर्माण,
- योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा,
- कार्यक्रम कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन,
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय विकास लक्ष्यहरूको प्रगति मापन,
- अध्ययन अनुसन्धान,
- अनुमान, प्रक्षेपण, भविष्यवाणी ।
- तथ्याङ्क मानव कल्याणका लागि आवश्यक विषय हो, यसले सीमित साधन स्रोतको अधिकतम वितरणका लागि निष्पक्ष मार्ग प्रदान गर्दछ ।
- तथ्याङ्क विनाको योजना कल्पना गर्न पनि सकिँदैन ।
- तथ्याङ्कले सम्बन्धित तथ्यहरू बीचको सम्बन्ध प्रस्तुत गर्दछ ।
- तथ्याङ्क प्रशासनको आँखा हो ।
- अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण कार्यलाई तथ्याङ्कले मद्दत गर्दछ ।
- तथ्याङ्क व्यापार, व्यवसाय र वाणिज्यका लागि अमूल्य मानिन्छ ।
- तथ्याङ्क विगतको ज्ञान र अनुभवको अभिलेख हो ।
- विज्ञानका सबै क्षेत्रमा तथ्याङ्कीय विधिको प्रयोग हुन्छ ।
- नीति निर्माण तथा निर्णय प्रक्रियामा तथ्याङ्कले पृष्ठपोषकको कार्य गर्दछ ।

सूचना चक्र

तथ्याङ्कका स्रोत

- प्राथमिक स्रोत (Primary Source)

- अन्वेषक वा अनुसन्धानकर्ता आफैले संकलन गरेको तथ्याङ्कलाई प्राथमिक तथ्याङ्क र स्रोतलाई प्राथमिक स्रोत भनिन्छ।

- द्वितीय स्रोत (Secondary Source)

- अरु कसैले संकलन गरेको तथ्याङ्क पुनः प्रयोगका लागि संकलन गरिएको तथ्याङ्कलाई माध्यमिक तथ्याङ्क र त्यस्ता स्रोतलाई माध्यमिक स्रोत भनिन्छ।

तथ्याङ्कका स्रोतहरू

गणना

जनगणना,
कृषिगणना, *
आर्थिक गणना

नमुना सर्वेक्षण

नेपाल जीवस्तर सर्वेक्षण,
श्रमशक्ति सर्वेक्षण,
औद्योगिक सर्वेक्षण,
घरपरिवार बजेट
सर्वेक्षण

प्रशासनिक अभिलेख

सूचना
व्यवस्थापन
प्रणाली

विग डाटा

गुगल सर्च इन्जिन,
स्याटेलाइट इमेजरी

तथ्याङ्कको प्रयोग

- योजना प्रक्रिया
- राज्यका प्रत्येक अङ्गहरू
- राजनीति
- गणित, विज्ञान तथा प्रविधि
- अर्थशास्त्र
- अर्थशास्त्र
- व्यवसाय
- व्यवस्थापन
- लेखा र लेखापरीक्षण
- उद्योग

आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक, वातावरणीय, खगोलीय लगायत सम्पूर्ण क्षेत्रमा तथ्याङ्कको आवश्यकता पर्दछ ।

मानव जीवनका हरेक क्रियाकलापमा तथ्याङ्कको प्रयोग भएकै हुन्छ ।

तथ्याङ्कका सरोकारवाला

- तीनवटै तहका सरकार (नीति निर्माता, योजनाकार)
- नागरिक समाज तथा नीजि क्षेत्र
- सञ्चार जगत
- प्राज्ञिक क्षेत्र, अध्ययनकर्ता, अनुसन्धानकर्ता, विद्यार्थी
- अन्तर्राष्ट्रिय समुदाय
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था

तथ्याङ्कका सीमाहरू

- तथ्याङ्कले गुणात्मक प्रकृतिका घटनाको अध्ययन गर्दैन।
- तथ्याङ्कले एकल व्यक्तिको अध्ययन गर्दैन।
- तथ्याङ्क औसतमा मात्र सही हुन्छन्।
- तथ्याङ्कको दुरूपयोग हुने खतरा हुन्छ।
- गलत निष्कर्षमा पुग्याउने सम्भावना पनि हुन्छ।
- तथ्याङ्कको प्रयोग तथ्याङ्कीय साक्षर व्यक्तिहरूले मात्र गर्न सक्दछन्।

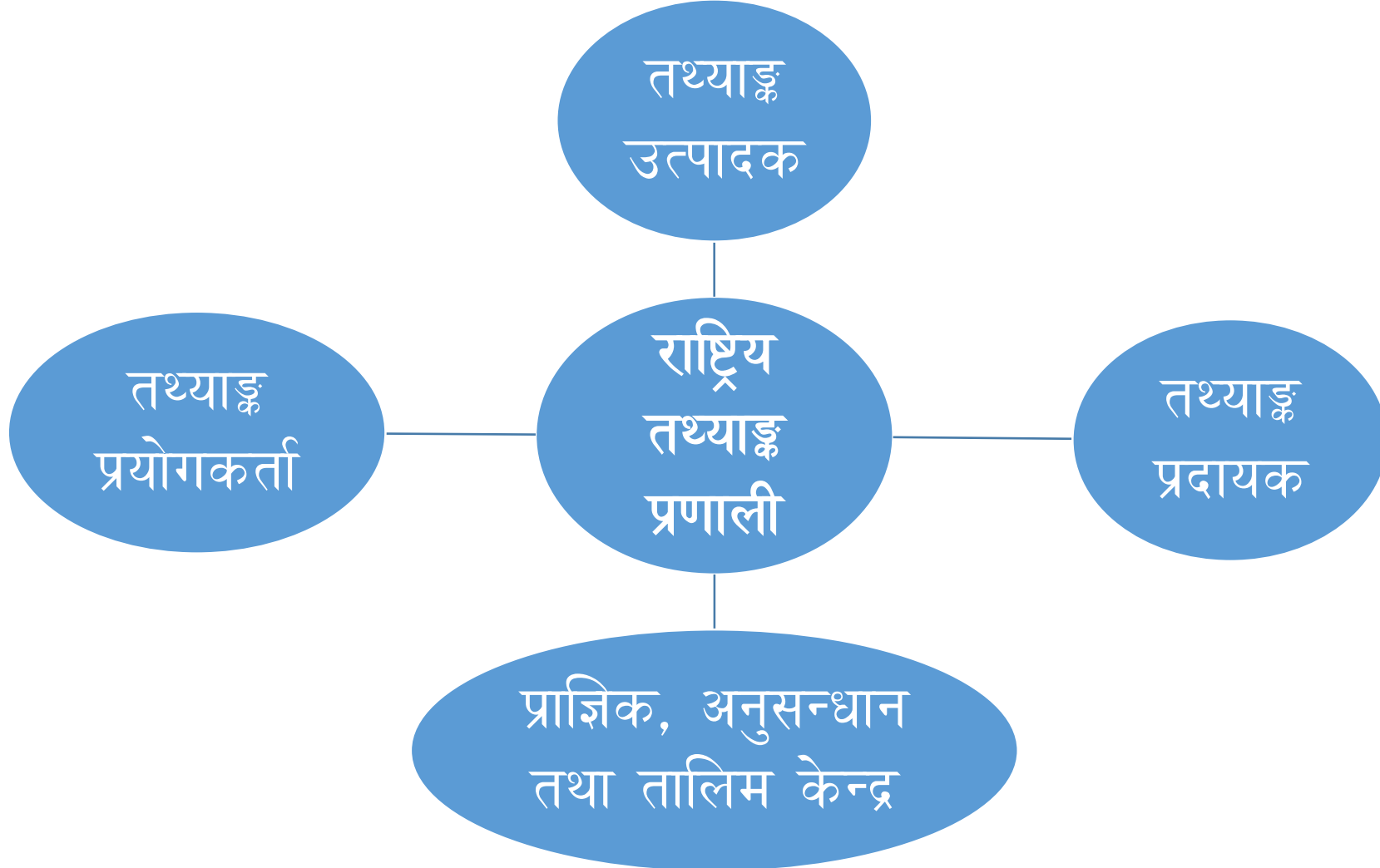
राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली

- राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली भन्नाले आधिकारिक तथ्याङ्क सम्बन्धी देशमा भएको कानुनी प्रावधान, संस्थागत व्यवस्था र पूर्वाधार तथा समष्टिगत रूपलाई बुझिन्छ ।
- यसले तथ्याङ्क संकलन, व्यवस्थापन, वितरण तथा उपयोगको खाका निर्धारण गरेको हुन्छ ।

नेपालको राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणाली

- संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार सूचीमा छुट्टाछुट्टै तथ्याङ्कीय क्रियाकलापको जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ ।
- नेपालको तथ्याङ्क प्रणाली तेर्सो (Horizontal) र ठाडो (Vertical) दुवै किसिमले विकेन्द्रित रूपमा सञ्चालित रहेको छ ।
- नेपालको तथ्याङ्क प्रणाली औपचारिक रूपमा वि.सं. १९६८ सालमा सम्पन्न पहिलो जनगणनाबाट शुरू भएको मानिन्छ ।

तथ्याङ्क प्रणालीका अङ्गहरू

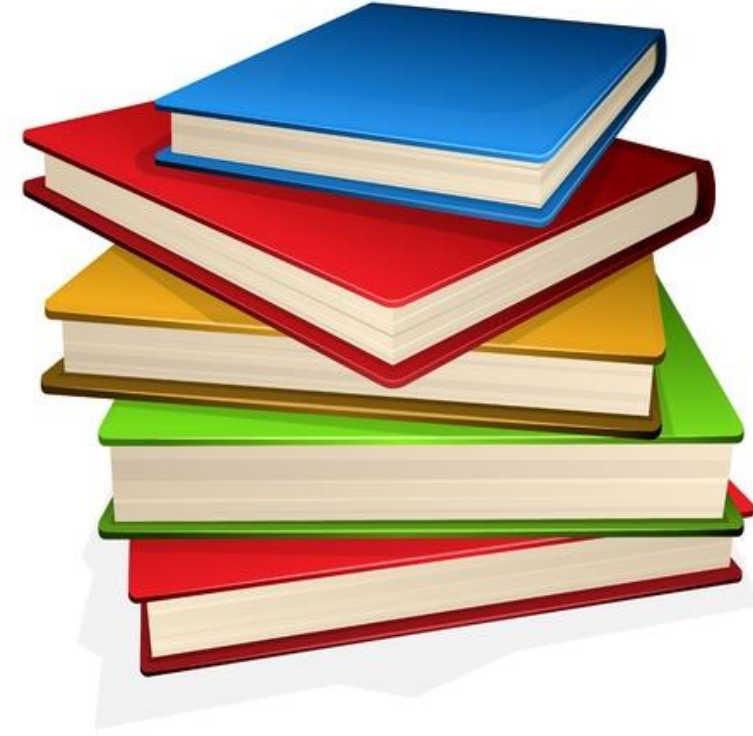

नेपालमा आधिकारिक तथ्याङ्क उत्पादन गर्ने निकायहरू

- तथ्याङ्क ऐन, २०७९ बमोजिम राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय (साविक केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग)ले तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन, विश्लेषण, प्रकाशन र प्रसारका लागि केन्द्रीय निकायको रूपमा भूमिका निर्वाह गर्दै आएको छ ।
- राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले मुख्यतया जनगणना, विभिन्न नमूना सर्वेक्षण तथा अन्य तथ्याङ्कीय अध्ययनका आधारमा निश्चित समयभित्र भरपर्दो आर्थिक तथा सामाजिक तथ्याङ्क उत्पादन तथा वितरण गर्दछ ।
- यस कार्यालयका अतिरिक्त अन्य सरकारी तथा अर्धसरकारी संघ संस्थाहरूले तथ्याङ्क उत्पादन गरिरहेका छन् ।
- उदाहरणका लागि:
 - शिक्षा मन्त्रालय - शैक्षिक तथ्याङ्क
 - स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय - स्वास्थ्य सम्बन्धी तथ्याङ्क
 - कृषि मन्त्रालय - कृषि, पशुपंक्षी तथ्याङ्क आदि ।

तथ्याङ्क सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था

- नेपालको संविधान
- तथ्याङ्क ऐन, २०७९
- तथ्याङ्क नियम, २०८०
- राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- तथ्याङ्क विकासका लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७५

राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीका चुनौती

- तथ्याङ्क क्षेत्र अन्य क्षेत्रको तुलनामा कम प्राथमिकतामा परेको,
- तथ्याङ्क प्रणाली अन्तर्गत ठाडो र तेर्सो समन्वय गर्ने संयन्त्र तथा विधिको अभाव,
- आकस्मिक रूपमा आइपर्ने प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारीका अवस्थामा तथ्याङ्कीय गतिविधि सञ्चालन गर्ने संरचना तथा विधिको अभाव,
- परम्परागत गणना तथा सर्वेक्षणको प्रयोगबाट मात्रै तथ्याङ्क उत्पादनको लागत कम गर्नु तथा उत्तरदाताको बोझलाई कम गर्नु चुनौतीपूर्ण छ ।

चालु आ.व.मा तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयबाट सञ्चालन गरिने प्रमुख तथ्याङ्कीय कृयाकलापहरू

- वार्षिक तथा त्रैमासिक राष्ट्रिय लेखा तथ्याङ्क
- मूल्य तथ्याङ्क (निर्माण सामाग्री, औद्योगिक उत्पादन, कृषि उत्पादन, ICP आदि)
- आर्थिक गणनाको प्रारम्भिक कार्य (प्रश्नावली परीक्षण, सुझाव संकलन, सचेतना गोष्ठी)
- सर्वेक्षणहरू (आन्तरिक पर्यटन, कुखुरा पालन, निजी शिक्षण संस्था, मत्स्य तथा वन, नाफा नकमाउने संस्था)
- पार्श्वचित्र तयारी (प्रदेश, तीन स्थानीय तह र प्रादेशिक ब्रोसर)
- तथ्याङ्कीय ब्यवसायिक रजिष्टर
- गोष्ठी, समीक्षा (तथ्याङ्कीय साक्षरता, सरोकारवाला अन्तरकृया, राष्ट्रिय तथ्यगत विवरण)
- जनसंख्या प्रक्षेपण

नियमित रूपमा सङ्कलन गरिने केही सम्बन्धित विवरणहरू

- [त्रैमासिक राष्ट्रिय लेखा.xlsx](#)
- [वार्षिक राष्ट्रिय लेखा.xlsx](#)
- [निर्माण सामाग्री मूल्य संकलन.xlsx](#)
- [ICP मूल्य संकलन.xls](#)
- [कृषि तथा पशुपंक्षी उत्पादन मूल्य.xlsx](#)

विवरणहरू सङ्कलन गरिनुपर्ने कारण

- कुल गार्हस्थ उत्पादन निकाल्नको लागि क्षेत्रगत रूपमा आधारभूत तथ्याङ्क चाहिने
- निर्माण सामग्री, औद्योगिक उत्पादन, कृषि उत्पादन आदिको मूल्य सूचक निकाल्नको लागि विवरण चाहिने
- विभिन्न आर्थिक गतिविधि एवं ब्यवसायको अवस्था के छ र त्यसको अर्थतन्त्रमा के कस्तो योगदान छ भन्ने जानकारी चाहिने
- विभिन्न सर्वेक्षण एवं अध्ययनको लागि सन्दर्भ तथा ढाँचा (Frame) आवश्यक पर्ने
- विभिन्न तहका सरकार, योजनाकार, अध्ययन अनुसन्धानकर्ता एवं अन्य सरोकारवालाइ आवधिक रूपमा तथ्याङ्क तथा सूचना चाहिने
- जनसांखिक, सामाजिक, आर्थिक, भौगोलिक, प्रशासनिक आदिको क्षेत्रगत एवं जानकारी प्राप्त हुने

विवरणहरू सङ्कलन कार्यमा कठिनाई

- तथ्याङ्क र सूचनालाई कम महत्व दिइनु
- उत्तरदाताहरूमा तथ्याङ्कको महत्व र उपयोगको बारेमा यथेष्ट जानकारी गराउन नसकिनु
- गोपनियताको डर आशंका
- तथ्याङ्क दिएपछि तुरुन्तै आफुले त्यसको प्रतिफल पाउने अपेक्षा गर्नु
- तथ्याङ्क र तथ्यमा आधारित योजना, निर्णय प्रकृत्यालाई खासै महत्व नदिनु
- आर्थिक विषयवस्तु संग सम्बन्धी सही तथ्याङ्क दिन अण्ठयारो मान्नु
- उपलब्ध गराएको तथ्याङ्कको आधारमा सरकारलाई कर वा जरिवाना तिर्नुपर्छ कि भन्ने भ्रम उत्तरदातामा रहनु
- योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा तथ्याङ्क एवं सूचना भन्दा अन्य बाह्य तत्वको प्रभाव बढी रहनु
- स्थानीय तहहरूमा तथ्याङ्क एकाइको ब्यवस्था नहुनु

सहयोगको लागि अपेक्षा

- विभिन्न गणना, सर्वेक्षण लगायतका तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि यस कार्यालयबाट खटिइ आउने आधिकारिक कर्मचारीहरूलाई सत्य-तथ्य विवरण उपलब्ध गराइ दिन हुनेछ एवं सहजीकरण गरिदिनु हुनेछ ।
- यसबाट तथ्यमा आधारित विकासको लागि योगदान पुग्नेछ ।

तथ्याङ्क नीति, योजना एवं विकासको आधार हो ।
यसको अप्रत्यक्ष रूपमा ठूलो महत्व छ । ।

**The Issue is not that
we need *more* data....**

**... but better use of
data**

BETTER DATA → BETTER DECISION → BETTER LIFE OF PEOPLE

धन्यवाद

Web: sosurkhet.nsonepal.gov.np
Email: scosurkhet@nsonepal.gov.np